

УДК 316.612 (045)

Добіна Тетяна Геннадіївна

старший викладач

кафедри управління персоналом та економіка праці

Міжрегіональна академія управління персоналом

Маріупольський інститут

Добина Татьяна Геннадиевна

старший преподаватель

кафедры управления персоналом и экономика труда

Межрегиональная академия управления персоналом

Марипольский институт

Dobina Tatyana

Senior lecturer of the Department of Personnel Management

and Labor Economics

Interregional Academy of Personnel Management

Mariupol Institute

ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ВИРІШАЛЬНИЙ ЧИННИК РЕАЛІЗАЦІЇ ПОТЕНЦІАЛУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК РЕШАЮЩИЙ ФАКТОР РЕАЛИЗАЦИИ ПОТЕНЦИАЛА ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ

ACTIVITY AS A DECISIVE FACTOR IN REALIZING THE POTENTIAL OF A CREATIVE PERSON

Анотація. Досліджено творчу особистість за допомогою біографічного методу, котрий застосовується на рівні аналізу мікрокультурних локусів – самої творчої особистості, її сім'ї і оточення.

Ключові слова: культуротворчість, діяльність, потенціал творчої особистості, біографічний метод, мікрокультурні локуси.

Аннотация. Исследована творческая личность при помощи биографического метода, который применяется на уровне анализа микрокультурных локусов – самой творческой личности, ее семьи и окружения.

Ключевые слова: культуротворчество, потенциал творческой личности, биографический метод, микрокультурные локусы.

Summary. A creative personality is studied using the biographical method, which is applied at the level of microculture loci analysis – the most creative person, his family and environment.

Key words: culturalcreation, creative person potential, biographical method, microculture loci.

Проблема проникнення в таїну психічних механізмів художньої творчості віддавна привертала увагу філософів і науковців. В результаті численних досліджень була доведена синергетична взаємопов'язаність феномену природної обдарованості і особистісної еволюції становлення та формування належного творчого потенціалу майбутнього майстра.

Показово, що яким би значним і яскравим не був рівень обдарованості індивіда, максимальне розкриття й постійне вдосконалення творчої особистості значною мірою обумовлене не лише природними здібностями і даними, але й іншими реальними чинниками, що супроводжують розвиток людини від раннього дитинства до творчо-продуктивного періоду.

Слід звернути увагу на таку особливість наукових досліджень проблем формування творчої особи і її входження в діяльнісний простір культуротворчості: якщо філософія осмислює складні і таємні нюанси творчих метаморфоз особистості упродовж певних періодів її освітньо-діяльнісного становлення (а це, зокрема, праці Ю. Борєва, О. Валєвського, О. Жорнової, О. Кривцуна, Л. Левчук, В. Леонтєвої, Ю. Лотмана та ін.), то наукова оцінка емпіричних даних конкретніше відбита в працях психологів, оскільки тут зачіпається найрізноманітніший аспект творчий розвитку обдарований індивід з увесь його складність і непереборний пошук.

Слід визнати, що в загальному культурологічному дискурсі досі не висвітлено феномен культуротворчості крізь призму визначальної ролі творчої особистості, позаяк і сам дискурс ще не досяг належного змісту й масштабу. Вочевидь не знята й проблема гострої потреби належного наукового рівня досліджень, здійснених на базі сучасних адекватних методів аналізу.

Дослідження й осмислення поступальних проблем тандему «культуротворчість» в ракурсі пошуку способів напрацювання різноманітних прообразів культурного майбуття вимагають і інших підходів і до культурознавчої свідомості суспільства, яке розраховує на реалізацію творчих потенцій обдарованої особистості.

У цьому плані надзвичайно важливим для загалу стає творчий внесок кожного обдарованого індивіда, якщо усвідомлювати, що його сила й енергія — то конгломерат усіх його здібностей і можливостей, засобів і вміння впливати на активізацію інших у творені культурних благ, цінностей і раціонально-духовних смислів, і навіть покращувати суспільні норми, поведінкові правила, моральні критерії тощо.

Слід зазначити, що культурологічна проблема вибору шляхів і засобів забезпечення повноцінного розвитку обдарованого індивіда передбачає, в першу чергу, належну увагу вчених до розробки дієвих методів сприяння подальшому зростанню творчого потенціалу і мотивації талановитої дитини або молоді людини.

Таким чином, в даній роботі досліджується творча особистість за допомогою біографічного методу, який застосовується на рівні аналізу мікрокультурних локусів — самої творчої особистості, її сім'ї та оточення, особливостей виховання та освіти, подальшого саморозвитку індивіда, його професійної діяльності та культуроносного оточення, світосприйняття, де метою його застосування є прагнення тлумачити аналізоване явище в ракурсі з'ясування особливостей розвитку обдарованої особистості.

Одним з найпріоритетніших і неперебутніх канонів взаємин людини з природою вимагає розглядати активну позицію творчої особистості через призму

рівноправних, тобто рядових проявів поваги й захисту щодо благ і цінностей навколишнього середовища.

З іншого боку, оточення, загал, спільнота має усвідомлювати певну неординарність творчих особистостей, помітну часом оригінальність, нестандартність, нестабільність у їхньому стані й поведінні, пам'ятаючи, що це може бути обумовлено високим рівнем творчої напруги, особливо в кульмінаційні моменти творення; мотиваційними сплесками, що можуть позначатись на своєрідних рисах самовираження митця і в повсякденному житті і самовираженні.

Застосовуючи біографічний метод дослідження, важливо враховувати, що творча особистість розвивається і формується не в усамітненому, замкненому чи ізольованому середовищі, а в звичайних умовах численних і природних контактів, зазвичай пов'язаних і багатьма іншими творчими особистостями, як учнівського, так і викладацького рівня. Ця присутність в житті обдарованої людини імовірно все більшої кількості людей творчого складу і фаху, буде неодмінно справляти вплив на поведінкові риси індивіда, на його художні смаки й уподобання, оскільки існує напівлатентна форма, так би мовити, «корпоративної об'єднаності», як особливий соціокультурний вид взаємопов'язаності представників культуротворчої сфери. Це виражається в певних аналогіях ціннісних орієнтацій, мотивацій діяльності, у відносній єдності світобачення та художнього сприйняття суспільних явищ і подій сучасності, на які реагують і відгукують справжні митці вже кожен по-своєму і в міру свого таланту.

Історія культурологічних досліджень засвідчила, що кожна епоха формує певний об'єктивний канон культуротворчого майстра з притаманними йому типовими психогуманістичними творчими характеристиками, об'єднаних узагальнюючим означенням — пророк, романтик, месник, світоч тощо (стосовно світоглядної позиції чи ролі), або за біографічним походженням — «княжого роду», «рафінований інтелігент», «з народу», «син землі» тощо.

Одним з надзвичайно впливових факторів виявляється людське оточення різного ступеня наближеності — родина, родичі, сусіди, друзі, вчителі тощо. Від якості, змісту і тривалості й комунікативних контактів з реальними суб'єктами оточення не просто залежить атмосфера впливу на нестандартну особистість, але й підсвідомо засвоюються та акумулюються всі нюанси і особливості взаємин, реакцій, оцінок, інтонацій, навіть добрих усмішок чи схвальних або іронічних поглядів викликає певний відгук, створює настрій, формує риси поведінки й характеру малого, а далі юного індивіда — беззахисного й недосвідченого. І це не лише психологія ближнього соціуму, а ґрунт, атмос-

фера й духовно-емоційний режим, в якому має прийти, а радше відбутись усвідомлення значущості власної обдарованості і вироблення принципів ставлення до потреби і здатності вчитись, сприймати художній світ, творити і створювати, тобто реалізувати (втілювати) власні естетичні ідеї і задуми.

Варто зауважити, що згідно з узагальненими висновками численних досліджень, сконцентрованих і представлених у вигляді моделі культуротворчого сходження обдарованої особистості важливим чинником впливу на розвиток здібностей являється також інфраструктурне оточення. Йдеться про наявність, доступність і функціональну якість об'єктів культурно-виховної та культурно-освітньої сфери: театрів, бібліотек, відповідних навчальних закладів, музеїв, галерей, художніх та інших мистецьких студій тощо.

Необхідно відзначити, що усі ці осередки культури поєднують предметні засоби культурного виховання й розвитку, так би мовити, матеріальну базу, а також широку гаму діячів культури — викладачів, консультантів, екскурсоводів, авторів майстеркласів, акторів, музикантів, співаків, художників тощо. А це вже не що інше, як людське оточення, яке впливає на свої аудиторії і окремих відвідувачів хоч не постійно, але інтенсивно і кваліфіковано, використовуючи найцікавіші твори, засоби наочного, слухового та інших видовищних сеансів інтелектуального та естетичного виховання й популяризації мистецьких творів.

Слід зазначити, що поняття «оточення», на наше переконання, виходить за межі сімейного повсякдення — звичного й дещо одноманітного. Більш віддалені кола оточення (сусіди, друзі батьків, приїжджі гості, співробітники старших в сім'ї) не лише урізноманітнюють тематику спілкування, характер інформації та подій, які додаються таким чином до внутрішнього психологічного клімату сімейства, в якому зростає допитлива й спостережлива дитина, формуючись у певній аналогії з інтересами, поглядами й ціннісними орієнтирами своїх батьків та близьких людей, підсвідомо наслідуючи традиції входження в соціальні умови й обставини, адаптуючись до суспільних правил і законів моралі.

Здійснюючи кардинально важливий вплив на формування і розвиток обдарованого творчого індивіда, слід враховувати, що поняття «індивідуальність» передбачає, що йдеться про своєрідного представника роду людського, котрому при всій типовості зовнішнього вигляду з ранніх літ притаманні певні суттєві відмінності, якими він суттєво відрізняється від звичайного пересічного генотипу.

Використовуючи біографічний метод дослідження, необхідно мати на увазі, що певні риси, реакції, вчинки, рішення та дії, пов'язані з індивідуальними особливостями людини, комплекс яких позначаєть-

ся цілісною характеристикою типу окремої людини. Проте характеристика такого призначення базується на неповторному розмаїтті психологічних якостей особистості, тобто виражається у взаємопов'язаності властивостей її волі, думок, почуттів, бажань, потреб, настроїв, прагнень, мотивів поведінки, дій, переживань, інтересів, станів, захоплень, здібностей, активності та інших помітних особистісних психологічних та інтелектуальних відмінностей.

Конкретні видимі асоціації перелічених «агентів» спонтанного, дискретного чи динамічного виникнення і перебігу проявів людської природи складають єдину структуру індивідуального рефлексуючого, абстрагованого або діючого «Я», у якому непередбачувано трансформуються будь-які події, зовнішні впливи й обставини, зміни ситуацій, оточення тощо, створюючи індивідуалістичну систему реакцій, дій, орієнтацій, уявлень, намірів і певних відповідних вчинків, успіхів, зміни планів, перспективних стратегій та оперативних рішень.

Індивідуальність вимагає від оточення підвищеної уваги, розуміння, терпіння й поблажливості в узгодженні дій індивідуалістичної особистості з інтересами колективу й правами інших його членів. Індивідуальність може бути наділена вираженими нігілізмом і конфліктністю природи або гіперболізованого схильністю до особистої незалежності і творчої свободи, що безумовно сприяє реалізації творчого потенціалу та втіленню оригінальних ідей. Показово, що про видатних діячів культури й мистецтва зазвичай говорять як про творчу індивідуальність, але неодмінно у позитивному сенсі. Не підлягає сумніву, що роль високоякісного оточення є важливою і навіть визначальною, хоч і не передбачає повної аналогії у виборі чи наслідуванні напряму діяльності близьких людей. Вона, ця роль, виконує кілька конкретних завдань у формуванні культуротворчого потенціалу обдарованого індивіда: сприяє подальшому розвитку природжених здібностей, створює умови для виявлення і задоволення естетичних потреб талановитої особистості, визначає і забезпечує відповідний профіль навчально-освітнього процесу для максимального розкриття і вдосконалення ознак таланту.

На матеріалі вербальних даних і характеристик складу персонального оточення обдарованого індивіда (будь то близьке оточення в дитинстві періодично-регулярне оточення в колективах навчально-виховних закладів, в профільних вищих навчальних закладах, в колективах професійної або творчої діяльності, чи навіть у службових ділових стосунках) для належного визначення впливу на досліджувану особистість необхідне віртуальне занурення в атмосферу таких множинних контактів логічного визначення імовірних

результатів тривалого взаємопізнання, наслідування виникнення мотиваційних імпульсів, та набуття певних елементів досвіду, навичок перспективного бачення на прикладах досвіду інших.

Індивідуальні особливості буттєвого шляху й творчої біографії відображають внутрішній склад людини, її самоорганізацію, тобто досліджувана особистість постає перед дослідником як суб'єкт, що свідомо творить, або як істота, що просто пасивно існує, тобто «пливе за течією». Таким чином, здатність індивіда до культуротворчості виступає найважливішою обставиною, за наявності якої потреба творчої реалізації стає рушійним чинником культурно наповненого її людського ества.

Спираючись на вище наведені постулати, маємо підстави зробити узагальнюючий висновок: 1) діяльність є найбільш показовою сферою проявів будь-яких здібностей особистості, її творчої винахідливості, обдарованості, можливості — а, отже, в цілому — це вирішальний чинник, який позитивно впливає і на якісні зміни творчого потенціалу і об'єктивує вдосконалення само-

го суб'єкта культуротворчості; 2) готовність і прагнення до результативно-практичної діяльності свідчить про наявність обдарованого потенціалу; 3) відсутність діяльності розслабляє особистість, неодмінно призводить до неухильного «згасання» прагнення і здатності творчого самовираження, до творчої дискваліфікації потенційної творчо зарядженої особистості.

Комплексне дослідження розвитку творчої особистості повинне здійснюватися не лише в рамках психології, соціології та історіографії, науковий апарат яких безумовно важливий, але й у специфічних вимірах культурології, особливо в руслі вивчення базисного біографічного фактажу, з метою розкриття траєкторії сходження талановитої особистості до вершин успіху. Осмислення динаміки рушіїв цього сходження, на нашу думку, має здійснюватися в проєкції на ступінь активності стилю і способу життя, на наявність усвідомлення його цілей і смислів, а також і на готовність до подолання буттєвих проблем та емоційної напруженості життєвих колізій фігуранта дослідження, його особистісних стратегій.

Література

1. Боров, Ю. Б. Эстетика: Учебник / Ю. Б. Боров — М.: Высш. шк., 2002. — 511 с.
2. Валуевский А. Л. Основания биографики / А. Л. Валуевский. — Киев: Наукова думка, 1993. — 112 с.
3. Жорновая О. И. Формирование культуротворца как глобальный социокультурный проект / О. И. Жорновая // Теория и практика материально-художественной культуры. — Харьков: ХДАДМ, 2004. — № 6. — С. 7–10.
4. Кривцун О. А. Личность художника как предмет психологического анализа / Олег Кривцун // Психол. журн. — 1996. — Т. 17. — № 2. — С. 99–109.
5. Левчук Л. Т. Теоретичний потенціал міжнаукового підходу / Л. Т. Левчук // Гуманітарний часопис: зб. наук. пр. / Нац. аерокосм. ун-т імені М. Є. Жуковського «Харків. авіаційний ін-т». — Харків, 2015. — № 2. — С. 5–11.
6. Леонтьева В. М. Культуротворческий процесс: основания и начала / В. М. Леонтьева. — Харьков: Консул, 2003. — 216 с.
7. Лотман Ю. Семиосфера. Культура и взрыв. Внутри мыслящих миров. Статьи. Исследования. Заметки (1968–1992) / Ю. Лотман. — Санкт-Петербург: Искусство, 2000. — 794 с.